

בהר סיני!

רש"י הקדוש פותח את פרשתינו 'מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני? אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני.

הקשה בעל ה"אור החיים" מדוע נבחרה דוקא מצות שמיטה ללמד שכל המצוות נאמרו פרטית והכללותיות מסיני, היה מתאים יותר ללמד דבר זה במצוה הראשונה של התורה או במצוה האחרונה שבתורה?

וכתב: אולי מפני שהזכיר מתנת הארץ דכתיב "כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם", דקדק לומר "בהר סיני" לומר כי מחמת הר סיני - פירוש מה שקבלו בו, היא שנגמרה המתנה, שעל מנת התורה נתן לה את הארץ! התורה באה ללמד אותנו דבר נוסף, והוא: שהמתנה שהקב"ה נתן לעם ישראל את ארץ ישראל אינה סתם מתנה, אלא שעל מנת התורה ניתנה ארץ ישראל, ובלי תורה אין ארץ ישראל.

המולדת – היא איננה הערובה להמשכיות עם ישראל

בספר תולדותיו של מן ההג"ק רבי אלחנן סורסקי זצ"ל - "אור אלחנן" (ח"ב עמ' נו), מובא עדותו של תלמידו הר"ר יושא דובלמן, מה שדיבר רבי אלחנן עם קצת לפני השואה, וכך אמר: "כי הם חיינו" הכוונה איננה רק לחיי העולם הבא, חיי נצח, אלא גם פה בעולם הזה אין לנו חיים רק בזכות התורה. כיון שעובדת האומה היהודית את התורה אין לה קיום והמשגל! הציבור מתבולל ועתיד להיטמע בגוים. הדור כח כשוכח מעיקרו מולדת צור מחצבתו, והתחילק מסיטתים כלליות חלילה... הקשר עם המולדת, ארץ ציון וירושלים, אינו משמש ערובה להמשכיות העם היהודי! בהיות לפני זמן בגרמניה התעניינתי אצל היהודים המתגוררים שמה, האינם נתיארים מפני הנאצים שהתחילו להרים ראש? הסבירו לי שאין סיבה לחששות, מפני שהנאצים הם מיעוט באוכלוסייה. לעומת 16 מיליון צאצאים ליהודים, אצל הרוב המכריע בגרמניה. לבסוף כל 16-17 מיליון הפכו בין לילה לנאצים. מן השמים הראו לנו בזה שאין ערך לשום ששנת זרה וזולת התורה. אמנם שילמנו בעד הלך דגן מחיר גורא.

כיצא בזה, הולכים שולל אחרי סימאנת סרק כאילו המולדת היא בסיס קיומנו, היא ישועתנו, ומי יודע אם הטעות הזאת לא תעלה לנו ביקור, אם לא נמית בזה על עצמנו פורענות חדשה, אשר תכליתיה רק להוציא מלב את הטעות המנהרה - שהיה התורה בלבד היא מולדתו וקרקע קיומו של ישראל.

תרת דסתר

עוד מובא שם (ח"ב עמ' קכו) משמו של רבי אלחנן: מלכות ישראל אמיתית היא הכוללת הגדולה ביותר, ראשי הציגונים הם החייבים ביותר, וכל המאמץ שילגלו את הכוללת הגדולה על ידי החייב הגדול אינו אלא טיפס או מלגלג על דברי חז"ל! מדינת ישראל חילונית ומלכות ישראל המיוחדת הם תרת דסתר!

התנאי ההכרחי לשרוד בארץ ישראל

בראיון שנתן רבי אלחנן ל"דאס יודישע טאגבליט" בט' תמוז תרצ"ט אמר כך: עמדתנו ביחס לבעיית ארץ ישראל צריכה להיות לא פחות ולא יותר מהמפורש בתורה: "ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו" (תהילים קה, מד), הקב"ה העניק לנו את מתנת ארץ ישראל בתנאי, ואם מבטלים את התנאי, גם המתנה בטלה!

עוד אמר שם: יש צורך לקבוע ברורות: "אם ה' לא יבנה בית שושן עמל בניו ב"ו" (תהילים קכז), בגארת מלפני 40 שנה כתב "החפץ חיים" זצ"ל "יש הקושי בזה להיכנס לארץ ישראל, אלא לשרוד בה!" פממים עבר ישבו יהודים בארץ ישראל, אולם נאלצו לעזבה מפני טאטאיהם. ניתן להחזיק בארץ ישראל רק אם שומרים את התורה...

המוכסם היהודי...

שח הגאון האדיר רבי משה מרדכי הלוי שוליצנר זצוק"ל: ביום אחד אחא"צ נכנסת לכבוד רבנו בעל ה"קהילות יעקב" זיע"א, וכתבתי לו שאחד מידידי סובל מחוסר מנוחת הנפש בגלל עניני מס הכנסה, שאין המוכסים מסכימים לקבל את הצהרותיו, ויש לו הרבה בלבולים ועגמת נפש מזה, ודבר זה גורם לו הרבה ביטול תורה, ומבקש ברכה מרבנו, שהיו דבריו נשמעים אצלם, ולא ירדו עמו לחייו...

והיה החומש ויקרא מונח או לפני רבנו זצוק"ל, שלמד אז ברש"י של פרשת השבוע בחוקת, ואמר לי רבנו זצוק"ל: - ליכא מידי דלא מיוזא באורייתא, הלא זה הוא המאבק של התנועה שבפרשת בחוקת: "ורדו בכס שונאים", וכתב על זה רש"י: "שאינו עומדים שונאים אלא מכס ובכס, שבשעה שעובדי כוכבים עומדים על ישראל - אינם מבקשים אלא מה שבגלוי, שנאמר והיה אם זרע ישראל - ועלה מדין ועמלק ובני קדם וגו' ויחננו עליהם ויחשיתו את יבול הארץ, אבל בשעה שאעמיד עליכם מכס ובכס - הם מבקשים אחר המטמוניות שלכם, וכן הוא אומר ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו וגו'".

הרי שזו מהקללות של התנועה "שאעמיד עליכם מכס ובכס", "הם מבקשים אחר המטמוניות שלכם", יותר מאשר הגוים, "שאינם מבקשים אלא מה שבגלוי"... וכך היה ידוע גם בזמן שלטון הצאר ברוסיה, שהיתה המלוכה מהדרת להעמיד מוכסים יהודיים דווקא, כי "הם מבקשים אחר המטמוניות שלכם".

המוכסם היהודי...

לעילוי נשמת אורב התורה ולומדיה הרב צבי נתן ב"ר דוד גרנות" ז"ל נלב"ע כ"ח תשרי הוצנח ע"י בנו מחזיק המולדת הרב אלי גרנות ה"ו

רוממות

בסיעתא דשמיא

פרשת בחר בחקתי תשפ"ו

גיליון 512 שנה י"א

גיליון שבועי לבני התורה

מחזורי הפרשה

רוממות דומעשים

האנן ב"ר דוד גרנות שליט"א

כוונת המצוות

– השבת –

והשביעית

וְשַׁבְּתָהּ הָאָרֶץ שִׁבְעַת לֵה' (כהנא, א) כתב רש"י: "שבת לה" - לשם ה', כשם שנאמר בשבת בראשית. והדבר טעון ביאור שהרי כל המצוות ניתנו לשם ה', שהרי הוא ציווה עליהם, יאמר באחד מהם לה, אבל אמר 'יהיה לכם שבתון' ואמר ביום הכפורים 'שבת שבתון הוא לכם'. ולשון הברייתא בתורת כהנים: שבת לה' - כשם שנאמר בשבת בראשית כך נאמר בשביעית שבת לה' - ע"כ. כלומר, למען ששביעית נאמר לה' ולא בשבת שהוא עיקר הדבר, והשביעית רק הוקשה אליה.

עוד הקשה הרמב"ם על דברי רש"י: 'רבותינו לא כך נתכוונו במדרשם, כי כל השבתות גם המועדים לשם ה', הן, ולא יאמר באחד מהם לה, אבל אמר 'יהיה לכם שבתון' ואמר ביום הכפורים 'שבת שבתון הוא לכם'. ולשון הברייתא בתורת כהנים: שבת לה' - כשם שנאמר בשבת בראשית כך נאמר בשביעית שבת לה' - ע"כ. כלומר, למען ששביעית נאמר לה' ולא בשבת שהוא עיקר הדבר, והשביעית רק הוקשה אליה.

ב) עוד יש להקשות על פירוש רש"י, הדנה בעיקר נתינת המצוות לישראל אמרו במדרש (ב"ר מדא, א) 'רב אמר לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות, וכי מה איכפת לך'ה' למי ששוחט מהצואר, או מי ששוחט מהעורף, הוי לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות'. אך לא נתבאר במדרש כיצד המצוות מצרפים את ישראל.

ויש לבאר הדבר על פי דברי הראב"ד בהקדמתו לספר בעלי הנפש, שטעם כל המצוות הוא 'למען ידע האדם שיש לו בורא המושל עליו, נתן לו שדה, ציווה עליו חוקים בחרישה וזריעה ובקצירה וכו', ועל ימי הבלו שם לו חק לשמור והשבות והמועדים' וכי [ראה שם שהאר"י במצוות המקיפות את האדם, וזה לעומת זה עשה האלקים שבדבר זה עצמו לעג קרח למשה במעשה האלמנה (ולקוט קרח תש"נ)]. - לפי יש לבאר שהמצוות מצרפות ומזככות דעת האדם ממשכבות הפיגול שהוא אדון לעצמו, והן מזכירות לו שה' מושל עליו.

השבת יקשה ביותר על דברי רש"י, מה המיוחד במצוות השבת והשביעית יותר מכל המצוות, והרי כולן נעשים לשם ה'. וכן קשה קושיית הרמב"ם למה רק בשביעית נאמר לה' ולא בשבת שהוא עיקר הדבר, והשביעית רק הוקשה אליה.

ג) ביאור הדברים הוא, שכאשר האדם עושה מצוה, הוא מראה באותו דבר פרט ש'ה' אדון עליו, שהרי מצווהו ועושה כדבריו. אבל האדם שובת בשבת מכלל מלאכת העולם מחמת ציווי ה', הרי הוא מראה שכל העולם של הקב"ה, ולא רק דבר פרט.

נמצא שהשבת היא מקור הדברים. לפי שבה מעיד על שבת, כשראנו, ושבט ממלאכתו ביום השביעי. ומסיפה עליה מצוות השביעית, שבשבתו הוא מעיד שהקב"ה מנהיג את העולם גם אחר בריאתו, ומצווה על ההתנהגות בו, ודלא ככופרים האומרים שעזב ה' את הארץ אחרי הבריאה.

1. מעובד מתוך כתביו

המשך בעמוד 2

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת חנה נעמי ב"ר מיכאל יוסף פלס ע"ה נלב"ע כ"ז אייר תשפ"ו הוצנח ע"י בנו הגאון רבי מיכאל פלס שליט"א מראשי ישיבת גרנות

לעילוי נשמת איש חי אשר שקד כל ימיו על התורה בעמלה ובאהבה שנת תמיד כנער לא ימיש מתוך האוהל רכיוו שקל בפלס מסר נפשו לחינוך בניו ובנותיו בדרך הישרה נפשו בערה באהבת האמת והאיר פניו לכל אדם הרב הגאון רבי אברהם ב"ר צבי נתן קנטור זצ"ל נלב"ע יום ששי כ"ז אייר תשפ"ו הוצנח ע"י בנו יחיאל הרב אליהו קנטור שליט"א מוס תחומים

נשנר קמיה כל בניו ידיו הרבנים הגאונים שליט"א וכל המשפחה הרוממה שח"ו בהמשך דרכו בעמל ואהבת התורה והרמת קרנה ינחמו ובנחת ציון וירושלים עדי יקצו ירושם שובני עפר בב"א

הוקדש ע"י ידיו הרב רבי נפתלי צבי יהודה קראוס שליט"א לרגל השמחה הגדולה השורית בעמנו בנישואי בנו המופלג בתורה ויראה וכל מדה נכונה הרב משה בונם קראוס נ"ו מחזורי ישיבת פוסת"א ע"כ הנלה המוחללת תחי' בת הגאון רבי משה אהרן פטריון שליט"א שזמו לבנות בית נאמן בישראל כשאיתם התורה בדרך ישראל סמא נחת ושמחה בשפע ברכה והצלחה וכל טוב לתפארת המשפחות המפוארות ולהשגת פרס בית ישראל

לע"ז קנצני גרים באורייתא תירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה אשר חנין את כל משפחתו לגרלות בתורה וזכה לבנים ת"ח יראתו קודמת לחכמתו ודבק בגדולי ישראל הר"ר אברהם ב"ר פנחס ולי' ינקלביץ זצ"ל נלב"ע כ"ז אייר תש"א הוצנח ע"י בנו המשפחה שח"ו

לעילוי נשמת שמואל בן ונסורה שנסני ז"ל נלב"ע כ"ז אייר תשפ"א הוצנח ע"י בנו ידיו הרב רבי איל שמעון חסון שליט"א

ברכת מול טוב נשנר קמיה ידיו המופלג בתורה ויראה וכל מדה נכונה הרב אברהם הכס נ"ו מחזורי ישיבת נפתלי צבי יהודה פטריון שליט"א נחת ושמחה בשפע ברכה והצלחה וכל טוב לתפארת המשפחות המפוארות ולהשגת פרס בית ישראל המאחלים ברכה וידיות בני החבורה ישיבת ננסת יצחק - מודיעין עילית

אלא מן הקל אל הכבד. ועל כן לא רק כשבאה צרה גדולה על האדם צריך לעשות חשבון נפש, אלא אפילו על צרה קטנה חייב להרגיש בדבר.

ומה דבר קטן, מבואר בגמרא (ערכין טז,ב) דהיינו אפילו הושיט ידו לכיס לטול שלש ועלו בידו שתיים, וכתב המהרש"א שישעיה שביאו עליו וגם יסורים כאלו, יפספס במעשיו, כדאמרין בברכות שאם ראם אדם יסורים באים, יפספס במעשיו. ואם האדם לא שת ליבו גם לזאת, היהוה מגדיל חסאו, כי לא רק שטא, אלא שגם לזול בעונש הקל שקיבל, ואינו מתעורר מחמתו לשוב בתשובה.

ועל אדם שכזה, שאינו מרגיש לעשות חשבון נפשו, כתב הרמב"ם (תעניות פ"א ה"ב) ש"אם לא יזעיק ולא יריעו (מחמת הצרה), אלא יאמרו דבר זה ממנה העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות.

ומה שכתב הרמב"ם שהריהו אכזרי, היינו כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ש"א י) שהחוטא היהוה אכזרי על הנפש היקרה שטימאה בגילולי יצרו. ובפירושו למשלי (א,יז) כתב שמי שעוכר גופו ומרעב ומסגף עצמו, יקרא אכזרי, כאשר יקרא אכזרי העושה רעה לזולתו. כי בעכירת הגוף יפסדו כוחות הנפש ולא תצלח לעבודת ה' יתברך.

וידועים הדברים בשם האבן עזרא כי 'אכזר' מן ה'אח-ור'. והיינו המלאך לאחיו. והנפש היא כאחי האדם, והגוף המעמידה גם הוא אח לאדם, ומי שמתעלם מהם ומטמאם במעשיו היהוה בגדר 'אח-ור'. והאכזריות היא היפך מידת ישראל שהם רחמנים, ומי שאין בו מידה זו אינו ראוי להיות מישראל (יבמות עט,א).

ראוי להזכיר בזה דברים הצצרים למעשה בדורנו, מה שכתב בספר פנינו רבנו האבי עזרי (עמ' רפ) שאמר מן הגרא"מ ש'זצוקל', שהאומר על הצרות הבאות באחרית הימים שהמה בכלל המהלך של ימות המשיח, אף זה בכלל האכזריות, שאומר שכ מנהג העולם בימים אלו במלחמות וצרות, ואינו שם ליבו שבאים לעוררו בתשובה.

יהודיים, שמצירים ומעיקים מאד, וגם מגיע עד פיקוח נפשות ממש, כהקללה של 'ורדו בכס שונאים' - 'מכס ובכס', והם יורדים לחייהם של היהודים...

והוסיף רבנו זצוקל בבדיחותא [ע' תוס' שבעות מ"א ב' ותוס' ע"ז ג' ב':] הנה שמעתי שבהחגא "יום העצמאות" בשנה זו, בבית כנסת אחד של "המזרחי" - [שבדרך כלל הם מרמיים די בתורת משה, אבל מהדרים באמירת "הלל" ב"יום העצמאות", לא מפני דביקותם בחיוב הודאה להלל להשי"ת, שהרי בשאר מצוות אינם מהדרים כלל, וממילא טובא בהרבה גופי תורה וחומרי חמורות, אלא מפני דאבוק טובא ביצרא דאלימות של הציונות והמדינה, וגם בזה הם מרמיים די בתורת משה], - והנה לפני אמירת ה"הלל" הכריז הגבאי, כי הנהלת בית הכנסת החליטה שלא יגש לפני התיבה לאמירת ה"הלל" אלא מי שהוא נאמן באמת למדינה, ובמה יודע? - הנה בזאת תבחנו: "מי שגויש הצהרה אמיתית למס הכנסה - כי אז זו הוכחה שהוא באמת נאמן למדינה, ולכן מודיעים שרק אלו כזה יוכל לעבור לפני התיבה באמירת ה"הלל" ד"יום העצמאות"...

ולא נמצא אפילו אחד מבין הקהל שגשג לתיבה. ולמעשה בדרך רבנו זצוקל שזכות שקידת התורה של המבקש הנ"ל תעמוד לו שלא יהיה לו צרות ועגמת נפש מהמוכסים, שכל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, ויוכל לעסוק ולשקוד בתורה בשלות השקט...

מכס ובכס!

במאמר שפורסם בהמשכים ע"י מרן הגאון רבי אהרן וסרמן זצוקל הי"ד בשנת תרפ"ב בעיתון "דער יוד" תחת הכותרת "למה מוטל עלינו לעשות?", כתב רבי אהרן זצוקל כן:

"קללה זו - ורדו בכס שונאים" - שאני מעמיד שונאים אל מכס ובכס - פגעה בדורנו בשבט הנורא ביותר. במדינת היהדות (רוסיה) נמסר השלטון על היהדות לידיהם של מומרים שמיעוט קטן מתוכם הם פנאטים פראים... וברובם הגדול הם פורקי עול רגילים, מחוסרים כל רגש אנושי, וסיסמתם היא אחת ויחידה: "אכול ושתי כי מחר נמות!" אלה יצרו אינקוויזיציה אפלה שכדוגמתה לא היה מאז ימי הביניים, הם רודפים יהודים באף ובחימה על לימוד התורה, שמירת שבת, וכדומה. הם מקיימים בתא ספר לילדים יהודיים בגיל הרך שבהם הלימוד היחיד הוא כפירה בעיקר והפקרות חסרת תקדים. מלימודים כאלה יכולים לצמוח רק חיות בצרות אדום.

בארץ ישראל שבה ספורים שלילי השטן שהממשלה היא שלהם, מחקים הם כקופים את שיטות ה"חברים"... שבעיניהם האמצעי הטוב ביותר להוכיח לכולם את המציאות המעשית של שיטותיהם - הוא האגרוף.

בשאר המדינות שבהן לא ניתן להשתמש בגלוי בכוח האגרוף, קיימים במקום זה תענוגים של בדיחנים שכירים וליצינים מכל המינים, העוטים מסיכות ולבושים שונים... ויש גם כאלה שאינם עוטים כל מסיכה... וכולם יחד רוקדים במחול השדים שמטרתו הסופית היא לנתק את היהודי מריבונות תורת ה'!

במלה אחת: לפנינו לאמוד השניה של המתיינים בימי אנטיסמיזם, אבל קיים הבדל אחד: אז עמדו הסמאים המתיינים מצד אחד, ואילו מן הצד השני עמדו הקדושים ההשמונאים. כיום המצב שונה לגמרי, מתיינים יש לנו די והותר... אבל שמונאים אין לנו בכלל! תקופה כזו, שבה כה חסר האיון של 'זה לעומת זה' עוד לא הייתה בישראל מאז היותה לגוי". ע"כ דברי רבי אהרן זצוקל, ועיין עוד בהמשך המאמר בקובץ מאמרים ואגרות ח"א עמוד רלז-רמז]

קריאת הקללות קודם מתן תורה

על פי תקנת עזרא (מגילה לא,א) דוקא לפני חג השבועות קוראים את פרשת בחוקות, שבה כתובה פרשת הקללות הבאות על מי שלא שומר את דברי התורה. ודוקא על ידי הברכות והקללות, באנו לכריתת הברית עם הקב"ה.

ואמרו במכילתא (דרי"י תירו מסכתא דבחדש פרשה ג): 'ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם. אבל לא שמעו מהיכן קרא באזניהם. רבי יוסי בר' יהודה אומר וכו', ר' ישמעאל אומר וכו', שמעים ויובלות ברכות וקללות. וכו'. כיון שראה שקבלו עליהם נטל הדם וזרק על העם, וכו', אמר להם, הרי אתם קשורים ענבים פתוסים, מחור בואו וקבלו עליכם המצות כולן, ע"כ. והיינו שקבלת הקללות הוא חלק מוכרח מכריתת הברית, שעל ידי הקללות ישראל נעשים קשורים להקב"ה.

צורת נתינת התורה בהכרח גמור

ובימי יחזקאל באו הזקנים ואמרו שהם לא מסוגלים לקיים את מצוות התורה. והזקנים לא באו מתוך קלות ראש, אלא מתוך עצבות שהם לא יכולים לקיים את כל דברי התורה, ולעבוד את ה'י"ת. וטענתם היתה מכח מה שאמרו בגמ' (שבת פח,א) 'מכאן מודעא רבה לאורייתא', ופירש"י 'שאם יזמינם לדון למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה, שקבלו באונס'. ואפ"י שיש בזה כל מיני פשטים, מ"מ דברי הגמ' הם כפשוטן שיש אודעא. ומעתה הרי שיש להם אמתלא, שלא לקיים את התורה במצב של קושי ויצרא דעבודה זרה. וזה היה היצר הגדול שכמעט לא היה שייך להתגבר עליו, וכדאיאתא רבינו הגרא"א (סדר עולם רבה פרק ל' אות יד) שאנשי כנסת הגדולה ביטלו את היצר לעבודה זרה, אפילו שעל ידי כך הפסידו את מעלת הנבואה, כי מ"מ היה יותר הפסד ביצר זה.

ועל כך השיב הקדוש יחזקאל הנביא, תשובה כזו שהיה צריך על כך נבואה מיוחדת, משום שזה לא היה כל כך פשוט, שהרי יש 'מודעא', ובאמת חשבו שאינם מסוגלים. וכך אמר להם (יחזקאל כ,לב-לג): 'והעלה על ידך חפץ ה' לא תהיה אִשָּׁר אֶתָּם אֲמַרְיִם וגו' אם לא בִּידְךָ ונִבְרָאוֹת וְנִבְרָאוֹת וְנִבְרָאוֹת שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם'. וזמנהו הם מוכרחים לקיים את התורה, כי אם לא, הרי ש'בִּחְבֶּקְהָ שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם'.

וזה הביאור במה שאמרו בגמ' (שבת פח,א) שבזמן מתן תורה 'כפה עליהם הר כנגייתא אמר אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם'. וידוע השאלה בזה שהרי אמרו 'נעשה ונשמע' ורצו לקבל את התורה, וא"כ מה הצרכו לכפיית ההר כנגייתא. וביאור בזה הרמח"ל והמהר"ל שכן צורת נתינת התורה, באופן הזה של 'הנחה' שאין זה רק מחמת שנותנים לנו דבר טוב שנהיה מאושרים בו, ובודאי שגם זה, אלא שזה מוכרח! שכל תורה אין מציאות כלל. ולזה באו הקללות הגדולות להעמיד את ההכרח.

ובאמת איתא בחז"ל (תענית כ"א) 'טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכן בלעם הרשע', כי על ידי שישראל שמעו את ברכותיו של בלעם גבה ליבם, וכך הגיעו לחטא הנורא של בעל פעור. אך על ידי הקללה שקילס אחיה השילוני, שבו ישראל בתשובה. ובהו רואים באמת את התועלת של הקללות.

והמשל לזה, שיש שני סוגי רופאים. רופא אליל

העונש.

1. ובמקא' הוסיף וביאר רבינו שעצם זה שיש להם טענה ואמתלא שזו להפטר מקיום התורה, זה עצמו יצר את האדם להקשיק לקיים את התורה, כי הם לא מספיק מחוברים... וזו היתה טענת התורה שחסר להם הכרח.
2. ובמקא' הוסיף רבינו עוד כי יצא דע"ז היה דבר נורא עד שאמרו במכילתא (בא פרשה ה, ועיין ילקוט' שחזקא כ) ע"ה"פ 'ולא שָׁמְעוּ אֶל מִשְׁה מִקְרָא רוח וּמַעֲבָדָה קִשְׁיָה, וְלֹא יָשׁ לָא אִדָּם שְׁוָה מַתְבָּלָה בְּשׁוּרָה טוֹבָה, וְאִינוּ שְׁמַח נִדְלָךְ בְּן זֶכֶר, וְכָר מִצְוִיָּה לְחִיּוֹת, וְאִינוּ שְׁמַח וכו', כאלה שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודת זרה. והיו שראו שישארו חיו במצרים במצב של שיעבוד גדול בחסור ובלבדים ובכל עבודת שבת, אפ"ה כאשר בא משה לגאולם הם לא שמעו אל משה, מחמת שירא דע"ז הוא כל כך חזק, שיותר היה קשה להם לפרוש מעבודה זרה מקושי השיעבוד.
3. ולפסח"ת, תשובת הנביא על טענתם שאין לא את ההכרח, שכיון שאם לא יקיימו את התורה ימלכו עליהם בחמה שפוכה דהיינו הקללות, ממילא הם מוכרחים מחמת
4. סיפר אחד התלמידים שליט"א: בתקופה בה הגעתי לשיבת דבר רבינו בפרשתו הרבה על שצריך לחיות את הפרשיות ואת התוכן והמחשבות הפנימיות של הפרשה, ולא רק לדקדק באותיותיה... ובסעודה שלישית בפרשת בחוקות רבינו פתח את השיחה בהתלהבות ובושרו בראשן לתאר, כי היום הזה עשנו בית עם התורה! והאיר את עיני אחד התלמידים שהוא שם לב במשבת הוצאת ס"ת נתעבד רבינו זמן ארוך יותר מהרגיל על הס"ת, כשהוא מניח את שני ידיו על פניו בתוך המעל של הס"ת כמה שניות ארוכות, וכנראה שהרגיש את הברית עם התורה... לשנה הבאה נזכרתי בזה, והסתובבתי לראות את ההנהגה, ואכן שוב ראיתי איך שמתעבד הרבה יותר זמן עם הס"ת, ושוב בשיחה בסעודה שלישית הזכיר ברגש רב את הברית עם התורה. וראינו בחוש איך צריך לחיות את הדברים.
5. הוסיף רבינו ואמר: הנינו רק שלחית ציבור, וקשה לי מאד לומר כי אני ראוי להוכיח.
6. בשנים קודמות הבאנו לציון דברי האלה

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה

שאומר לחולה תאכל מה שתרצה, וכשיהיה איהו קלקול תבוא אלי. ויש את הרופא הנאמן שאומר לחולה מה עליו להיזהר, ואילו דברים עלולים להזיק לו. וזהו ההבדל, כי הרופא האליל אף שנראה שהוא טוב, מ"מ יש בזה רק קלקול, וזה עצת בלעם. אבל הרופא הנאמן אף שזה לא נראה טוב, מ"מ זהו הרפואה האמתית, וכקללת אחיה השילוני.

וזהו ענין הקללות שבכאן, שהשי"ת שאהב אותנו מזהירנו לשמור את המצוות, כדי שלא יבואו עלינו צרות גדולות ונוראות כאותו רופא נאמן. ולכן קוראים את פרשת הקללות קודם חג השבועות זמן מתן תורתנו, שאחרי הקללות ניתן לקבל את התורה.

"מוסר ה' בְּנִי אֶל תִּמְאָס"

ובגמ' (מגילה דף לא,ב) איתא: 'ואין מפסיקין בקללות, מנא הני מילי אמר בר חייא בר גמא אמר רבי אסי דאמר קרא (משלי ג,א) מוסר ה' בְּנִי אֶל תִּמְאָס וכו', אמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים'. וצריך להרגיש... שבשעת קריאת הפרשה הרי יש כאן שמיעת מוסר ה', שמייסרנו ומוכיחנו ברחמינו וחסדינו, וח"ו שלא נהיה בכלל "מוסר ה' ... תִּמְאָס". וצריך לזכור כי זה "מוסר ה' ", וכך לשמוע את המוסר 'חי' כאילו שומעים מפי הגבורה, ועל ידי כך לתקן את דרכינו.

ובדורות שלפנים היו אנוסים בורחים מביהכנ"ס בשעת קריאת התוכחה. והפוסקים הרעישו על זה, שצריך לכל הפחות שישאר מניין... ובזמננו לא נמצא כזאת, ואין זה מחמת כי 'אכשר דרא', אנחנו לא יותר חכמים מהם... אלא ירידת הדורות יש כאן, שאין מרגישים את התוכחה. והיום כבר לא בורחים אלא אף מדרקדים לשמוע כל מילה ומילה, ואף שבודאי שצריך לדקדק, אבל לא די בזה, אלא צריך לחיות את הדברים שיכנסו בלב! לא לחיות ב'מלומדה'. והנביא אמר כבר דבר נורא שצריך גם 'יראה' במלומדה - 'וְהָיָה יִרְאָתָם אֶת מִצְוַת אֱלֹהִים מְלֻמָּדָה' (ישעיה כט,ג). ואף שודאי ישראל מאמינים בני מאמינים הם, מ"מ חסר בהרגשה החושית בבחינת 'נִצְדִיק בְּאֵמוּנָתָא יְהִידָה' (חבוקק ב,ד).

וכן אלו כל קריאת התורה, וכמו דאיתא על כך בזה"ק דברים מפליגים. ובשל"ה (חלק תושב"כ פרשת וישב) כתב שכל מה שקוראים בפרשיות זה מתעורר שוב באותו הזמן. ואיתא בלבבו (ה"ד) במשנב' סימן קמא קט"ז) שהסגן הוא כביכול במקום הש"י, שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה, והקורא הוא הסרסור במקום משה, והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל ובשליחותם, ויש להרגיש כן ולחיות את הדברים.

קיום הברכות ע"י עמל התורה

והנה על ידי הקללות עם ישראל שבים בתשובה, וכנ"ל. ועיקר תשובתם היא על ידי לימוד התורה

רבה (סימן תכח ט"ג) שכתב: 'ראיתי פעם אחת מסקני הגאון ז"ל שהלך חוץ לבית הכנסת עד אחר שקרא התוכחה. אמנם העיניו **ג"א שליט"א** שדואי לא לזה נתכון רבינו, ובודאי של יצא לקינו הגאון של הא"ר כדי שלא לשמוע את התוכחות, ולחיות בכלל אלו **שחביאור הלכה** כתב עליהם (סימן תכח ט"ז) שראה שעוריהו מבטלים את הקריאה וכו'. שהרי זקנו של הא"ר הוא **מהר"ש** [רבי אהרן משקל] **מפרא** הוא היה משגל דורו. ומה יציא מחוץ לביכ"ס נראה מתוך הענין שם הכוונה היא שבהיות הרב של פראג יש חוץ לביכ"ס, לא יתנו לו את העלייה, ולא יצטרכו לשנות את השינויים שעליהם מדבר הא"ר מה לעשות כדי שלא יצא שעליה זו היא השיטת לרב, ע"י"ש.

7. כוננת רבינו שגם במעמד קריאת התורה שנועדים ומדקדקים לשמוע כל מילה כדון, והנה 'רָאָתָם אֶתִּי', אך אם זה נשאר בזה, הרי שזה נהפך להיות שכל ה'יראה' היא מלומדה...

8. בפעם אחת כאשר הזכיר רבינו את דברי הלבוש אמר במורה גדול כי קשה להוציא מפה לא המילים הללו שהסגן הוא כנגד

במה ה"דרכי שמואל" זיע"א

בעמלות ויגיעה, וכדכתיב "אם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ" - שתהיו עמלים בתורה. וזה דבר נורא למתבונן שכל הקללות החמורות הללו באות על שלא הלכו בְּחַקְתִּי - בעמל התורה.

והנה רש"י כתב "יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, הרי קיום המצות אמור, הא מה אני מקיים אִם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ, שתהיו עמלים בתורה, ומקורו מהתורה כהנים. והיינו כיוון דכבר כתיב וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, על כרחך שהדבר הראשון שעליו הפסוק מדבר הוא על עסק תלמוד תורה שהוא כנגד כולם. אולם יש להבין מהיוכן למדו חז"ל מהכתוב דווקא את ענין העמלות בתורה. ויש בזה הרבה פירושים, ומסתמא שבכולם יש צד אמת.

אך הפשט הפשוט בזה, דאין הכי נמי, ולא נזכר כאן שום עמלות, אלא כי מילתא דפשיטא היא, שאם נזכר החיוב לתורה הרי ודאי שהוא לימוד של עמל ויגיעה שהוא הלימוד הנכון בעסק התורה הקדושה. שהרי אמרו (תנא, טנא, וטנא) דברי תורה קשים לקנותם ככלי זהב ונח לאבדם ככלי זכוכית. ועוד כתיב (משלי כגה), "הַתַּעֲרֵץ עֵינָיו בּוֹ וְאֵינֶנּוּ". ועוד רש"י (בבא בתרא פ"ח ה"ב) איתא שאין לך דבר רפוי יותר מדברי תורה. ולכן רק על ידי שעמלים בתורה בכל הכוח, נקנית התורה באדם. כי בלא עמל אי אפשר להגיע לכלום, לא יגיעת ומצאת אל תאמין, יגיעת ולא מצאת גם כן אל תאמין. ומכיון שכל ההשגות בתורה שייכים רק על ידי עמל, הרי שזה הפשט הפשוט בחז"ל.

ועמל פירושו להבין כל דבר על בוריו. וגם חזרה נקראת עמל, לחזור פעם ועוד פעם. והכתוב אומר (משלי טז), "נִפְשׁ עֲמַל עֲשֵׂה לֹא יִבֶּן אֶת הָאֵרֶץ עָלָיו פִּיהוּ", [ועיין בגמ' סנהדרין צטב, ב'] שהם מטבעו אוהב חדשות, וקשיא עתיקא מחדתא' (יומא כטא).

עמל תורה שבעל פה

ועיקר עמל התורה הוא בתורה שבעל פה, הן העמל בהבנת הדברים והן בעמל החזרה. לעמול ללא לאות, ולחזור ללא גבול. משא"כ התורה שבכתב גלויה לכל העמים ואין בה עֲשֵׂה לֹא יִבֶּן אֶת הָאֵרֶץ עָלָיו פִּיהוּ. ובחז"ל (מדרש תנחומא פר' נח) איתא שכל כפיית ההר כגיגית היה על תורה שבעל פה שיש בה עמל ויגיעה גדולים.⁹

ובמדרש כתוב משל לאדם שראה שכל הקמח ומיני המאפה, וכל המאכלים העיקריים נעשים מחיטים. ואמר שהוא לא צריך את כל זה, כיון שיש לו חיטים שמוזה מגיע הכל, ולכן יאכל רק חיטים. וזה שטות כמובן, שכל המעלה של החיטים הוא שעושים מהם מיני מאפה. כל גמ התורה שבכתב היא החיטים, אבל בלי התורה שבעל פה חסר כל הטעם שבתורה, כל העומק והדברים שיוצאים ממנה.

הקב"ה.

9. ובפס' אחת אמר רבינו כי המכון בזה הוא שאל תאמין שיענת...

10. באחת משיחותיו של רבינו בפני אברכי הכוללים אמר כן: ודאי שצריך גם הרבה ידיעת התורה עם הבנת התורה, והדברים פשוטים ודיוקים. לא לשכוח את החזרה והחיוב של ידיעת התורה - אלא הם ידעו עקריים ממש. אם אדם יתרגל רק לחדש, לא יקנה חכמה! שהרי בלי ידיעה, אין כלום. שהרי 'אם אין חכמה אין ביה', אין במה להתבונן... אך יש זמן לשני הדברים ביחד, גם לחזור על התורה ולקנות ידיעה, יחד עם האהבת התורה ועם העיון והבירור. ורבי אצילה מפורסם וצ"ל אמר משמיה דהגרי"ם, שאמר בתמיהה על מי שלומד מהר ובשטחיות, מאין תגיע לו יראת שמים... אם אדם לומד בלי להכניס לתוכו את הדברים, כאשר אדם לא מתחבר ומתקשר לתורה, כשהדברים לא מורחגים בו, מאין תוליד בקרבו היראה... ונודאי שאפשר לקיים שניהם את ידיעה יחד עם ההבנה.

11. חז"ל הגמ': אמר רב יצחק בר אבדמי מאי קרא שנאמר נפש עמל עמלה לו כי

והנה רבי עקיבא היה ראש תורה שבעל פה, וזכה לגילויים גדולים שהיה דורש כתרי אותיות. ואפילו משה רבינו לא ידע, עד שאמר לקב"ה שראויה תורה להמסר על ידו. ובתחילת דרכו היה רבי עקיבא עם הארץ, ואמרו חז"ל (אבות דר"נ פ"ו) שראה אבנים ששחקים המים ואמר לעצמו שאם אבנים נשחקים מהמים בודאי שגם דברי תורה יכנסו לליבי. ומבואר שלא היה מופקע מתורה, אלא שניסה ועמל בכל כוחו אבל לא הצליח. אך על ידי שראה אבנים ששחקים המים נתעורר לנסות ולעמול עוד ועוד. אנחנו אם נראה אבנים ששחקים המים, כלל לא נתרגש ונלמד מכך... אבל רבי עקיבא שכל כך ניסה ורצה, כשראה דבר זה נתעורר מזה להתמיד בתורה בכל כוחו. וכך על ידי עמל ועוד עמל זכה למה שזכה.¹⁰

מסיר אָנוּ משמע תורה

ועוד בפרשה, כתב האור החיים הקדוש על הפסוק (כ"ד), "וְאֵין לֹא תִשְׁמְעוּ לִי": "עוד נתכין באומרו תיבת לי להעיר כי אטימא אוון מדברי תורה הוא כמי שבא לדבר עמו האדון מלך העולם וימאן לשמוע אליו והוא אומרו ואם לא תשמעו לי פירוש לי אין אתם רוצים לשמוע".

אנו צריכים להתבייש מהדברים הללו, כי אנחנו עושים את זה למעשה ח"ו... שאם אדם באמצע ללמוד הוא מקשיב לדברים בטלים שנעשים סביבו, זה נקרא שאינו רוצה לשמוע תורה, שבאמצע שהקב"ה מדבר עימו הוא אוטם אוזנו, וכמו שאמרו "דבר ה' בזה". וביותר הכתוב אומר (משלי כחט), "מִסִּיר אָנוּ מִשְׁמַע תּוֹרָה גַּם תִּפְּלֹת תוֹעֲבָה", שפירושו אם אתה לא רוצה לשמוע דבר ה', מדוע שהש"ת ירצה לשמוע דברך כשאתה מתפלל אליו...

בנחלים נטין

הימים קרובים מאד לקבלת התורה, והתכלית היא לקבל עול תורה באמת. וח"ו שלא יהיה מצב של "אֵתָהּ הַדַּעַת מֵאֶסֶף וְאֶמְאָסֶף וְגו' גַּם אֶנִּי" (הושע ד'), ועיקר הכריתות בארץ זה על ידי עמל התורה. ובפרט בשבת קודש קדשים, וכדאיאת שצריך לחדש בשבת. ובספר יסוד ושורש העבודה מיקל עלינו דסגי בהנהגה מחודשת. ורבו הגר"ח מוואלוז'ין זיע"א מבאר בהחידושים והבירור העניינים, שצריך לטחון ולטחון עד שמתלבנים העניינים כראוי.

ועיקר הכל הוא לקבל עול תורה - 'שתהיו עמלים בתורה', ועל ידי העמל בתורה יש ברכה, ויש שפע.¹¹ וללמוד בשקיעות בלא הסחת הדעת, וכמו שכתב הגר"א על מה שאמרו חז"ל שדברי תורה נמשלו למים "בְּנַחְלִים נָטִין פְּגִיזָה עָלֵי נֶהָר" שכמו שבמקום שצורה של מים נחלתה לאחת מההרים היא נחלתה לכל היסח הדעת לדברים אחרים מחסר בהשגת התורה כראוי.

לא המדרש עיקר אלא המעשה, והכל לפי רוב המעשה, שנובה לקיים את הדברים למעשה ממש, 'כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה', לטוב לנו כל הימים.

אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום זה, ותורתו עומלת לו במקום אחר. אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נבאר, שנאמר כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נבאר אם לעמל מלאכה נבאר, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הו אמר לעמל פה נבאר.

12. כאן הזכיר רבינו ואמר: וראינו בעינינו את עמל התורה הנורא של החזון איש" ושל מן הגר"ם אלישיב, עמל שכמעט לא רואים היום...

13. נראה כי כונת הדברים שתורה שבעל פה אי אפשר לקנותה לא עמל, וככל שיש עמל יותר כך מגיעים לדרגות בתורה יותר וזהו זכה רבי עקיבא. משא"כ בתורה שבכתב שהקב"ה בחר במסור התורה, משה רבינו, ולא היה נצרך לה על ידי עמל, כי לא זו הדרך לקנות תורה שבכתב.

14. בענין זה יש בנותן טעם להביא את העובדא הנאה אותה רבינו היה מספר כי שטע זאת איש מפי איש עד בעל המעשה: בדר הקודם היה לאחד מהדוקים שבידושים קמיע מומחה אשר ראו בו ישועות גדולות ונפלאות רבות, והיה מקובל שקמיע זה עבר מדור לדור, ומי שכתב את הקמיע הזה היה

בעל הט"ז זיע"ו. והנה בעל הקמיע הזה סקרן לדעת מה יש בקמיע זה, ואיזה שמות הקודש כתובים בו, כיון שכאמור קמיע זה היה בגדר קמיע מומחה וראו בו פלאות, והיה סמייע לכל דבר הצריך סיוע. אולם אדם זה ידע שכלל גדול הוא בעיני הקמיעים, שאם פותחים והואים את הקמיע הוא מאבד את כוחו. בכל זאת לא עמדו לו סקרטות ולא יכל להתאפק, ומה גם עד, שחשב בלבו, שלאחר והעצומה לא מצא שם שמות של מלאכים או שרפים, אלא רק שורה אחת שהיתה כתובה בכתיבת יד, וכנראה היא כתב יד קודשו של הט"ז זיע"ו, וכך היה כתוב ב"רבונו של עולם: תן ישועה וברכה לנושא קמיע זה, בזכות העמל שעמלתי להבין את דברי התוספות במסכת חולין דף צ"ד... אז הבין אותו אדם שאין אין שום שמות של קודש בקמיע זה, אלא כל כוחו של הקמיע היה בזכות לימודו הקדוש של הט"ז זיע"א.

"את כספך לא תתן לו בנשך" (כה, לו)

איסור רבית ברוב עכו"ם

כתב הגאב"ד הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א (אגרות דחדוותא ח"י עמוד קו) שאלתי את רבינו מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל, במאי שנשאלתי מחז"ל, באם אפשר לסחור דרך התקשורת המקוונת ברבית, כשאנו יודע אי מסחרו הוא עם יהודי או עכו"ם. ורבינו ז"ל פלפל בארוכה בסוגיא דנזיר י"א, ובפרטי דין קבוע המבואר יור"ד סי ק"י, ודעתו נסתה להנ"ל לסמוך על רוב, ואין זה בכלל שלא נכנסים לכתחילה לסמוך על רוב כהא דאין מבטלין איסור לכתחילה. ושאלתי עוד, האם יועיל להכניס בתקשורת המקוונת שמסחר של רבית אין רצונו לסחור עם ישראל, וממילא הרבית ששקבל לא הוי על מסחר. ולא הסכים לזה כיון שאין אנשים מתחשבים בזה כלל, וחשיבא למסחר, עכ"ל.

והגאון הגדול רבי שלמה אליהו מילר שליט"א גאב"ד טורנטו בספרו האלף לשלמה (ח"ב עמ' כו) כתב: להלוות ברבית באתר, דיש חשש דילמא מלוה ליהודים, אם מלוה לחברות שהן תחת בעלות ישראל. מעיקר הדין אין לחשוש, כיון שרוב הלויים גויים, ולא אמרינן בהא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והטעם משום שיש ספק שבשעת ההלוואה אין הלווה או המלווה קבועים, וכגון שהולך בשוק, ובכ"ג נחשב ספק קבוע, ובספק קבוע סבירא להו להרבה פוסקים דמותר. ועוד דכיון שההלוואה מבוצעת דרך אתר מסתבר דכשהאדם נכנס לאתר מיקרי פריש, וכל דפריש מרובא פריש, עכ"ל. ובהערות שם הוסיף: כמה פעמים שמעתי מהגר"ש, שעיקר הספק הוא האם בשעת מעשה האיסור היהודי קבוע בביתו או שהולך בשוק, דאם הוא נוסע או קבוע בביתו נחשב לספק קבוע, ודבר זה נוגע גם ללווה שניגש לאתר ללוות מהם, דגם זה חשיב כספק קבוע. ובזמן אחר נטה להיפך, דהכל נידון אחר מי שהלך לאתר, דאסור ללכת לאתר וללוות או להלוות, כי כל ההולך לאתר נקרא שהלך למקום קביעות, אבל אם אדם נכנס לאתר כדי ללוות או להלוות ברבית, נחשב אותו אדם כפריש ממקום קביעותו ודיינינן ביה כל דפריש מדין ודאי, וצ"ע בכל זה.

ועוד הוסיף הגר"ש מילר שליט"א: מותר לקנות חברה שנותנת הלוואות דרך אתר, דהגם שמותר להלוות משום שיש רוב עכו"ם וספק קבוע, מ"מ כיון שמן הסתם במשך הזמן וודאי ילווה ליהודים רבים, והיה מקום לאסור. מ"מ אפשר לסמוך על הרוב, כי דיינינן על כל מקרה בפנ"ע, ואפי' אם בהלוואה אחת מלווה לרבים, מ"מ דיינינן כל אחד ואחד בפני עצמו. עכ"ל.

ובקובץ ישורון (יט עמוד תתקמג) כתב הרב ישראל רייזמאן שליט"א מח"ס הליכות ישראל - רבית, דהגר"ר דוד פיינשטיין זצ"ל העיר לגבי איסור רבית, בדמקום שיש ספק מי הלווה, אם עכו"ם או יהודי, האם יש לסמוך על רוב עכו"ם, אי שייכא בזה למימר כל דפריש מרובא פריש, ולבסוף הסכים לסמוך על הרוב. וביאור הענין בקיצור, דיש לדון אם זהו ציור של כל דפריש מרובא פריש, או דלמא זהו דין כל קבוע כמחצה על מחצה, שאז נצטרך למיול לחומרא ולחוש שמא נקנה החוב ע"י ישראל. והספק בזה בנדון שיש תערובות מוכרים, אלו מלווין בהיתר ואלו מלווין באיסור, ואדם בוחר מלווה אחד, האם המלווה מקרי קבוע או פריש, והנה אם המוכר יוצא לקראת הקונה הוה פריש, ואם הקונה נכנס לחדר המוכר הוה קבוע, והספק בזה היכא שהקונה יושב בביתו וקונה בתקשורת המקוונת מן מוכר שיושב בביתו, או בגוונא שיש לוה היושב בביתו ומסדר הלוואה מן מלווה היושב בחנותו, האם זהו בגדר פריש או קבוע.

ובהלכות רבית לאנשי עסקים (עמוד עט) כתב: כיום מצוי אפיק השקעות של הלואה ברבית הקרוי לנדינג קלאב, לפני המשקיע מוצעים אפשרויות שונות להלוואה ברבית לכל מיני גורמים ששם חסוי, אלא מופיעים בתור מספר סיפורי, והשאלה אם מותר להלוות להם ברבית, או שמא יש לאסור משחש שהלווה הוא יהודי, ואין באפשרות המלווה לברר זאת, וגם לא ניתנת אפשרות להוסיף למסמך סעיף המתנה את ההסכם על פי 'היתר עיסקא'. או שמא יש להיתר מטעם שרוב העולם גוים, וכפי הכלל ש"כל דפריש מרובא פריש", ויש להניח שאותו הלווה הוא גוי. ונראה דהלכה זו תלויה במחלוקת הראשונים המובאת ביורה דעה (סימן קי) בביאור דין 'כל קבוע כמחצה על מחצה', שלדעת הרשב"א שהש"ע פסק כמותו כפי ביאור הפר"ח בו, יש מקום להקל בצירוף העובדה שמוכר בחברה בע"מ, אך לענין מעשה אין להיתר בלא שאלת חכם.

1. יעוין בביאורי הלכה (סימן ב') בין רוב, אי בהצטרפות כמה מעשים בבת אחת שהיא עבר עבירה דיינינן

אמור"ר - נראה לי, שאחת מההשתדלויות של השטן, להחליש את לימוד המוסר, הוא לפרסם שמועה בדויה זו...

חשיבות יסודות המוסר

רבנו ראש הישיבה הגר"ש זצ"ל סיפר שכאשר המשגיח הקדוש רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה בשנחאי, הוא השתתף בקידוש יחד עם אחד האדמו"רים ששהו שם, והאדמו"ר העיר למשגיח על כך שאינו מדבר על דברים גבוהים, והוסיף ואמר לו שיש שני דרכים בעבודת ה', דרך המוסר הוא בטעם התחתון ודרך החסידות הוא בטעם העליון, ור' יחזקאל שמע ולא הגיב. לאחר זמן התמוטט בשנחאי בנין גבוה חדש ומפואר, וכשבררו המומחים את הסיבה מצאו שסידורת הבניין היו חלשים מידי ולא התאימו למבנה גבוה וגדול זה. והמשגיח רבי יחזקאל שלח לאדמו"ר שיתבונן בבניין זה שקרס, שהיה בנוי טוב בטעם העליון ולא היה חזק מספיק בטעם התחתון.

כשהיסודות בעבודת ה' אינם יציבים וחזקים אי אפשר לבנות עליהם דברים גבוהים. מי שמתוקן בדברים היסודיים הפשוטים קרוב הוא לתיקונו ולשלמותו.

ומשום כך גם גדולי עולם ענקי תורת הסוד עסקו ביסודות המוסר ולא הסתפקו רק במדרגות הגבוהות מאוד שעסקו בהם. רבינו ראש הישיבה התפעל מדבריו קודם התקיעות של המקובל האלוקי הרש"ש זצ"ל, שהיה מקום לחשוב שזמן שעוסקים בתקיעות שפועלות בעולמות הגבוהים ביותר, עיקר דבריו יעסקו בכבשנו של עולם, אולם רוב דבריו הם דברי מוסר, ורה"י חשב להקריא לבני הישיבה קודם התקיעות את דבריו בדילוג מעט.

המשגיח של ישיבת לומזה הגה"צ רבי משה רוזנשטיין זצ"ל אמר שיש כאלה שכאשר טועמים קצת מתורת הנסתר עוזבים את המוסר, אך החתם סופר הגם שהיה מגדולי דורו דור דעה גם בתורת הנסתר, דבק היה מאד בחובת הלבבות והיה קורא לו "הרביה".

הוא סיפר בהערכה רבה על שהגה"צ רבי ישראל אליהו וינטרוב זצ"ל שלא מצא בכתו את הספר 'פנקס הקבלות' של קלם, ושלח לבקש מהמו"ל את הספר. רה"י התרגש ואמר: הרי רבי ישראל אלי' עוסק בכבשנו של עולם, ומה חסר לו פנקס הקבלות שעוסקים שם בקבלות של דברים יסודיים הנראים פשוטים לפי רום דרגתו...

יתכן שהמעשה הנ"ל ריגש במיוחד את רבינו ראש הישיבה, מפני שהוא עצמו עסק הרבה בכבשנו של עולם, וזכה להגיע לדרגות גבוהות מאוד בתורת הנסתר, וכידוע הוא לא זנח את לימוד המוסר ותבע מעצמו ללמוד ולעמול לרכוש קנין נצח ביסודות עבודת ה' וקישוט המידות, בעבודה מוסרית תמידית. כיון שבכל דרגה ודרגה צריך גם את המוסרים הפשוטים להכניע את היצר. [בדרך ללוויה של רבי ישראל אלי', שאלתי את רבינו ראש הישיבה האם היה לו הרבה קשר עם הנפטר, והשיב שבעיקר בכתב. התפרסם מכתבו של רבי ישראל אלי' אל רה"י; כבוד הגאון הגדול וכו' הרב שמואל שליט"א אחדושה"ט וכטו"ס, בהיות שאין לי עם מי לשוחח בדברים עדינים העומדים ברום עולם של הכלל ישראל במקצועות אלו, וחסר לי מאד מ"ש ברזל בברזל יחד, וטובים השניים מן האחד, ולמעכ"ת שליט"א חננוהו מן השמים יד בחלק זה של תורה...]

בכל דרגה ודרגה שנמצא האדם צריך להזהר מהיצר הרע, כמאמר חז"ל 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך'. המגיד אמר לבית יוסף שילמד חובת הלבבות להכניע היצר, והדבר הוא פלא. שהרי הבית יוסף היה קדוש עליון, ואת מימיו שותים כל ישראל בצמא, ומדובר גם שהוא שומע מפי מלאך דברים נשגבים, ובאותו זמן המלאך נצרך להזהירו להכניע את היצר? אלא שכך היא האמת, שבכל הדרגות שהאדם נמצא בהם תמיד הוא צריך להזהר מהיצר הרע. רבינו ראש הישיבה רגיל היה להביא שאחד הגדולים אמר, שאם ה'ראשית חכמה' היה יוצא לאור בזמן הבית יוסף, המגיד היה אומר לו ללמוד 'ראשית חכמה', שהוא מלא במוסרים שזהו חובתו ודברים חוצבי לבבות. אמנם האמת לא נראה כך, כיון שתמיד בכל דרגה ודרגה צריך את המוסרים הפשוטים להכניע היצר, שהרי את מאמרי הזהר כבר שמע מהמלאך בעצמו.

רבינו ראש הישיבה היה מעורר פעמים רבות בלשון הפסוק במשלי ד' 'החזק במוסר אל תִּרְךָ נֶצֶרָה פִּי הִיא חֲזִיקָה' - מי שחפץ בחיים האמיתיים צריך להחזיק בלימוד המוסר בתמידות בכל כוחו, - 'נֶצֶרָה פִּי הִיא חֲזִיקָה'. הוא דבק הרבה בלימוד המוסר. שמעתי ממנו שרגיל הרבה ללמוד בספר הקדוש ראש לספרי המוסר 'חובת הלבבות' ומפעם לפעם הוא עושה הפסקה כדי שהידיד יגרום לו התעוררות [פעם לאחר התפילה אמר רבינו ראש הישיבה ברגש; איך חובת הלבבות שחי לפני אלף שנים הכיר כל כך טוב את היצר שלי...]. בחודש אלול היתה לו גם קביעות ללמוד בשיחותיו של המשגיח הקדוש רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, [אף שדרך מוסרו של ראש הישיבה הייתה שונה מעט], ואמר שהתביעות של המשגיח רבי חזקל משפיעות עליו במיוחד.

הוא שמע מראש ישיבת בית מאיר הגאון הגדול רבי זלמן רוטברג זצ"ל, שאמר לו מרן הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל, שחמישים שנה הוא לא הפסיד אף לא פעם אחת ללמוד חצי שעה שערי תשובה לפני התפילה. [ואמר על כך ראש הישיבה שהיה מקום לחשוב שרבי שמעון שהיה איש ההיגיון והמחשבה ילמד ספרי מחשבה כמו דעת תבונות לרמח"ל, אולם גם הוא סבר שחובה ללמוד את יסודות המוסר].

חסד רוחני-לימוד המוסר-דעת מרן החזו"א

אמור"ר זצ"ל זכה במשך כשמונה שנים לקרבה מיוחדת אצל מרן החזו"א, הוא דבק בו בכל כוחו ולמד ממנו אורחות חיים ודרכי יושר בחובת האדם בעולמו. רבן של ישראל ראה את יראתו הקודמת לחכמתו, את בקוש האמת שלו וטהרת ליבו, ושאיפתו היא לעשות רצון בוראו ולהתקרב אליו. לעלות מעלה מעלה, ולהשפיע ולהאיר לרבים. הוא ראה בו כלי מחזיק ברכה והרעף עליו רבות, וסלל בפניו דרך בהירה וישרה להבחין בין ישר לעקום בין עיקר לטפל, בכל חלקי עבודת ה', [לידידו הרב ישראל זינגר זצ"ל, אמר החזו"א; רבי דב יהיה המשגיח הגדול של הדור הבא] ואותה אמור"ר השתדל להנחיל לתלמידיו למעלה מיוכל שנים. [החזו"א איש נתן לו לעבור על מה שכתב בענייני אמונה ובטחון, וביקש לשמוע את דעתו האם תהיה תועלת להדפיס דברים אלו לרבים. מעשה זה הגיע אל אחד מתלמידיו בשנים האחרונות, הוא התפעל מהדברים ושאל אותו על כך, והשיב לו, 'כנראה החזו"א ראה שאני זקוק לחיזוק בעניינים אלו, ומצא דרך מכובדת לחזק אותי בהם'...]

ומשום קרבתו לחזו"א פעמים רבות הוא נשאל על השמועה הרווחת שמרן החזו"א זצ"ל התנגד למוסר. והשיב שכדאי למי שמבקש את האמת להתבונן מעט באמיתות שמועה זו. הלא הש"ס מלא במאמרי מוסר, המדרשים ואגדות חז"ל עמוסים במאמרי מוסר, הראשונים הוסיפו וכתבו ספרי מוסר, המשנ"ב (סימן תרג סק"ב) מביא שהאר"י ז"ל כתב שישנו חיוב ללמוד מוסר כל השנה, וכ"כ הגר"א במשלי בכמה מקומות ובמעשה רב (אות ס'). האם יתכן לחשוב מחשבה זו על מרן החזו"א איש זצ"ל?!

ובפרט, כאשר החזו"א עצמו שולל זאת וכותב (ק"א א, קנ"ד) "רצוני יקירי הפעם לתבוע ממך, כי לא נהגת כמידת אורח טוב... והצגתני בפני רבים כמטרה לחץ. וכאילו אני שומתי לי לכיוון להטיל דופי ח"ו במוסר - יסוד נפש הישראלי... ואני נמצאתי הרבה עם הסבא ז"ל מסלבודקא, ועם הסבא ז"ל נפשי, ועם גדולי תלמידיוהו שיחי' וגם עם גדולי הנובהרדקאים, ותמיד היתה שרויה בינינו אהבה בלי מצרים... וגם אני מתענג עליהם, ובפרט על הישיבות הצמודות בתורה ויראה... ובאמונה וביטחון (פ"א י"ג) כותב וז"ל: "החכם שעמלו בתורה בגפ"ת, בהלכה, ובספרי היראה ומוסר המידות - שלימותו בטוחה וישרותו שמורה"!

ברור לכל שהחזו"א לא היה נגד לימוד גמרא, אף שהיו לו טענות חזקות על דרך לימודם של כמה ראשי ישיבות באותו הזמן... כמו"כ, איזה טענות שהיה לחזו"א על כמה מבעלי המוסר, אינם אומרות שהוא היה נגד מוסר...!

בתקופת לימודיו בישיבת פוניבז', לאחר פטירתו של המשגיח הגאון רבי אבא גרוסברד זצ"ל נצרך היה חיוק ללימוד המוסר. נכנסו מספר בחורים אל החזו"א איש, לשמוע דברי חיוק. פתח החזו"א ואמר: "אתם הרי רוצים לדעת ללמוד, ומה אפשר לעשות שהקדוש ברוך הוא עשה "חזוה", שבלי יראת שמים אי אפשר לדעת ללמוד... הוסיף החזו"א איש ואמר, מחבר העליות דרבינו יונה' על בבא בתרא, כותב את ה'שערי תשובה', הרא"ש על הש"ס, כיצד מגיע ממנו 'אורחות חיים להרא"ש'... אין אפשרות לדעת ללמוד בלי יראת שמים..."

עוד סיפר ששאלו את החזו"א איש על מעלת שני מחברי ספרים ואמר; אם יש לאחד יותר יראת שמים מן הסתם הוא גם יודע יותר ללמוד. וכשהוסיפו ושאלו; האם מי שאין לו יראת שמים, לא יוכל ללמוד בדרך האמיתית? השיב - לא... והוסיף שאמנם ודאי מי שאין לו יראת שמים, לא יוכל ללמוד בדרך הנכונה, אך יש לדעת כי גם מי שיש לו יראת שמים, יתכן שלא יקנה את התורה, מפני שפשע בקניינים שהתורה נקנית בהם, ובלעדיהם אין אפשרות שיקנה תורה בדרך ישרה ושלמה.

הגה"צ רבי שלמה ברעורה זצ"ל שמע מהחזו"א שאדם שאינו מתחזק כל יום ביראת השם, עלול הוא לטבוע בים של בוך ורוחני..."

החזו"א אמר לאמור"ר שמצינו בגמרא, כמה דפים רצופים עם הרבה אגדתא, ופעמים כמה וכמה דפים בלי אגדתא כלל. בבחורות, למדינת מסכת ברכות, וחששתי להימשך יותר מהנצרך בדברי האגדה המרובים שיש שם, וחששתי אולי לדלג עליהם. הלכתי לשאול את החזו"א. והורה לי שלא לשנות מכוונת חז"ל שילמדו גם את האגדתא על הסדר, שכוונתם היתה לערב קב חומטין של יראת שמים בתוך הלימוד, רק שאין כדאי לי להתעכב יותר מדאי בדברי האגדה.

לחזו"א לא היה לו זמן קבוע למוסר, לפעמים הוא למד הרבה זמן מוסר, כפי הצורך שהריגש. ובציבור יש חשיבות של ללמוד מוסר בכל יום בזמן קבוע. אפילו בימי שיש ושבת קודש.

הוא סיפר; הגעתי עם דודי מרן הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל למרן החזו"א, הוא שוחח איתנו בארוכה. ותוך כדי הדברים חזר דודי בפני החזו"א את דברי מרן הגר"ס זצ"ל, שאפשר להיות טוב גם בלי מוסר, אבל להתהפך מרע לטוב לא שייך ללא לימוד המוסר, כמו שלא שייך לראות בלי עיניים ולשמוע ללא אוזניים. החזו"א הגיב ואמר - אני סבור, שגם להיות טוב אי אפשר בלי לימוד המוסר! רק שאגדודת חז"ל בגמ' גם כן נחשבים למוסר... [אמור"ר חזר בפנים קורנות את מה ששמע מהחזו"א, - גם פשוט דברי חז"ל משפיעים קדושה...].

למבקש האמת, חלילה שיעלה על הדעת שמרן החזו"א איש התנגד למוסר. סיים